

— Muzginec — muzginski), zlasti takrat, kadar ime pri nas še ni drugače ustaljeno, saj tudi pri nas ne gre brez izjem.

Pri bežnem pregledu vprašanj, ki se nam odpirajo v slovenščini v zvezi z rabo ruskih lastnih imen, smo torej ugotovili, da je slovenščina v glavnem kos vsem ruskim zvezam, le s pridevniškimi imeni je še precejšen križ. To ne more biti nič sramotnega, saj je o ruskem jeziku Gorki ponosno zapisal: »Veruj v rusko ljudstvo, ki je ustvarilo mogočni ruski jezik, veruj v njegove ustvarjalne moči!« In tudi ruska ljudska uganka dobro označuje jezik: »Ne mjod, a ko vsemu lnjot« (ni med, a se k vsemu prilaga). Z jezikom se torej da vse povedati, vse izraziti, vse objeti, vse prijeti. A to morejo doseči seveda le največji mojstri besede. Da bo tudi slovenščina lahko čimprej taka, naj nekoliko pripomore tudi moj prispevek k zbirki gradiva; mišljen je predvsem kot opozorilo na nekaj neresenih vprašanj in kot spodbuda za debato.

Franc Pediček

NAŠI VIŠJEŠOLCI IN LEPOSLOVJE

Za mnoge oboževalce »atomske kulture« je razpravljanje o odnosu moderne mladine do knjige ter nje umetnosti izraz nekakšne literarne nostalgije za časi, ko je bila literatura najbolj cenjena umetnost.

To utemeljujejo z resnimi in zanje razveseljivimi ugotovitvami, da današnja mladina nima več smisla za knjigo, da niti ne utegne več brati, da je knjigo zamenjal film, ki je izvoljena umetnost moderne mladine, da bi bilo spričo naglega tempa modernega stehzniranega življenja pedagoško in kulturno anahronistično vezati sodobno mladino nazaj na literarno umetnost in ji z branjem knjig drobiti dragoceni življenjski čas, ki ga sodobni mladi človek tako zelo potrebuje za uspešno uveljavljanje sredi blaznega ritma modernega življenja.

Upamo, da se vsi za bolj poglobljeno duhovno in življenjsko podobo mladine zaskrbljeni ljudje strinjajo o tem, da bi bilo vsakršno pedagoško ekstremno hotenje, če bi hoteli vsiliti sodobni mladini kot edino estetsko in življenjsko oblikujočo vrednoto literarno umetnost, res ravno tako negativno za duhovno oblikovanje sodobne mladeži kakor ekstremno nasprotno stališče: sodobno mladino vso prepustiti filmu in njegovim »otrokom« ter ji ne odkrivati vrednosti čiste besedne umetnosti. Ta ugotovitev naj bo idejno izhodišče našega razmišljanja!

Tej idejno načelni pripombi dodajmo še »režijsko« opozorilo: za nekatere bo vsekakor razveseljivo, a za druge zopet obžalovanja vredna študijska pomanjkljivost, da so ta članek napisali v glavnem slovenski višjegimnazijci sami. Metodološka pot članka¹ je torej izrecno induktivna. Napisali pa so dijaki višjih gimnazij Slovenije ta članek s svojimi odgo-

¹ Anketa, na katero je oslonjen članek, je bila izvedena v šolskem letu 1955/1956. Na postavljena tri vprašanja so odgovarjali višješolci vseh slovenskih gimnazij. Pri njihovih odgovorih s številko navajam razred, ki so ga takrat obiskovali, dalje spol anketiranega in kraj njegovega šolanja.

voru na troje anketnih vprašanj: 1. Katero razvedrilo mi je najljubše in zakaj? 2. Katera umetnost mi največ pomeni in katera umetnina (knjiga, film, glasba, slika itd.) mi je bila doslej najbolj všeč? 3. Kaj mi je v življenju največ vredno?

Svojevoljno je avtor pridejal v okvir njihove dispozicije samo eno poglavje, in sicer: Pedagogi o odnosu naše mladine do knjige. V tem poglavju navaja nekatere tehtnejše odgovore profesorjev, ki so bili tudi naprošeni ob omenjeni anketi, naj napišejo svoja opazovanja in ugotovitve o tem, kako se v njihovi vsakdanji pedagoški praksi kaže odnos mladine do knjige in leposlovne umetnosti. S tem je avtor želel dati poročilo še večjo induktivno vrednost in zadostiti prvi logični zahtevi tega članka, to je najprej nekoliko osvetliti duševni profil mladine, gledan skozi prizmo omenjenega problema.

I. PEDAGOGI O ODNOSU MLADINE DO KNJIGE

S tem poglavjem želimo v grobem naslikati notranjo podobo in notranje razpoloženje naše sodobne višjegimnazijske mladine do knjige in njene umetnosti. Da bi pa ne zašli v prazno deduciranje, si želimo to skrito podobo naslikati iz besed tistih, ki jim poklic omogoča, da lahko stalno opazujejo oblikovanje in rast duhovne podobe naše mladine, torej iz besed njenih pedagogov.

To nam je nujno potrebno, da bomo mogli v naslednjih poglavjih tem objektivneje oceniti avtentične besede dijakov samih o njihovem odnosu do knjige in literarne umetnosti.

Ne ustrašimo se pa, če bomo med besedami, ki jih izpisujemo iz anketnega gradiva profesorjev, našli tu ali tam tudi dokaj nerazveseljive pripombe na rovaš sodobne mladine. Bodimo prepričani, da jih ni pisala razočaranost nad mladino, temveč zaskrbljenost in velika vzgojiteljska prizadetost, ki stalno razmišlja o njeni jutrišnjosti.

Pa preidimo na njihove besede! Te nam bodo lahko precej odstrle zaslon pred skrito podobo današnje mladine, da bomo lažje pogledali v vsebino njene duhovne mentalitete ter lažje našli poti oziroma načine za opozarjanje na takšne vrednote, kot so umetnine v knjigah. Kajti če bo odšla današnja mladina v zrelo življenje brez teh spoznanj, ne bo tega kriva samo ona sama, ampak tudi mi, ki ji ne znamo priti blizu in ji vsaditi teh vrednot v sredo njenega življenja.

Dijaki na splošno dosti bero, zlasti rusko klasično literaturo. Najde pa se med njimi tudi tak, ki mu še vedno največ pomeni Karl May (VIII, Celje).

Da sedmošolcem manjka zanimanja za knjigo in literarno umetnost, ne morem trditi. Vendar pa je njihovo zanimanje usmerjeno predvsem v lahкотne in »sodobne« predmete ter področja (šport, lahka glasba, ples). Umetnost spoštujejo le nekam od daleč. Kulturne in podobne dejavnosti se lotevajo na hitro in prehodno. To velja za večji del dijakov. So nekam presentimentalni ali pa prepovršni, nekateri tudi zagrenjeni. Zanimajo se za literaturo, vendar neurejeno, slučajno, v sodbah so preveč odvisni od okusa in mnenja drugih (VII, Ljubljana).

Sistematično ne znajo delati. V nekakšni letargiji izgubljajo čas. Edino kino jih vleče. Imam celó dijake, ki včasih na dan do trikrat obišejo filmske predstave. Videl sem to sam kot filmski inšpektor. Isto povedo starši. Film jim je edina gibalna sila. O resnejši umetnosti ne marajo slišati. Med učenci ni

nobene prave ambicije. Prestati kak napor ali opraviti delo jim je tuje. Od tod tudi ljubezen do kina, ki jim hitro ob ugodnem sedenju mnogo pove in jih zadovolji... Manjka jim tudi ambicije in volje do družbenega dela (VI, Ljubljana).

Knjige so jim sredstvo za umik iz težav sedanjosti, hkrati pa zopet opogumljenje za stvarno življenje (VIII, Ljubljana).

Dekleta so bolj humanistično usmerjena. Po mojem mnenju zato, ker se jim njihovo življenje zdi nelepo in utesnjeno in se zaradi tega zatekajo k uživanju življenja v knjigah, filmu in gledališču. Fantje so izrazito športno usmerjeni in se v večini primerov ne poglobljajo v probleme življenja... Prepričani so, da jih profesorji ne razumemo in da so iz povsem drugega sveta in okolja. Imajo se za »atomske« pokolenje (VIII, Maribor).

Videti je, da kljub svojemu zelo neposrednemu odnosu do umetnosti še zdaleč nimajo v sebi urejenih kriterijev za ocenjevanje umetniških del. Sodijo bolj po dnevu. Pri dekletih se običajno kaže že zrelejši odnos do življenja... O življenju si ne delajo iluzij in že čutijo potrebo po stvarnem odnosu do njega. Pri fantih pa pogosto naletimo na nihilizem in ignoriranje (VIII, Ljubljana).

Zelo radi berejo, in to vseprek, predvsem zgodovinske romane in potopise, pa tudi Ivana Cankarja, ker tako lepo opisuje svojo mater (V, Ptuj).

Glede literature naj omenim, da pravega odnosa in presoje o njej dijaki povečini nimajo ter da jo relativno slabo poznajo (VIII, Ljubljana).

Radi in veliko berejo, in sicer klasična dela, le deloma K. Maya (V, Ptuj).

Zdi se mi, da je ta naša mladina razgibana, živahna, srčno pa premalo kultivirana in površna, vendar pa dojemljiva — čeprav manj hvaležna — za vse lepo (VI, Ljubljana).

Berejo ne... Ugajajo jim pa filmi po znanih romanih iz svetovne literature (VII, Maribor).

Berejo le tista literarna dela, ki jih imajo za čtivo in na razpolago v šolski knjižnici (VIII, Trbovlje).

Zdi se mi, da na splošno dijaki veliko bero in že razmeroma zgodaj prekoračijo izrazito mladinsko književnost (V, Ljubljana).

Knjiga ni njihov priljubljeni svet; dejansko tudi niso mnogo brali in gledajo na knjige kot na nekaj, kar izgublja svojo aktualnost... (VII, Kočevje).

Starši izjavljajo, da dijakom največ prostega časa vzame šport, da pa nekateri tudi pri knjigah tičijo cele ure. V glavnem se zanimajo za potopisne knjige in lažje romane (VI, Maribor).

Razveseljivo je pri nas navdušenje in veselje do knjig (V, Ravne).

Mislím, da se današnji dijaki v osebнем kultiviranju premalo okoriščajó z umetniškimi deli katere koli panoge. Ne bi bilo slabo, če bi pokazali nekoliko večje zanimanje tudi za knjige (VII, Ljubljana).

Del iz svetovne književnosti skoraj ne poznajo. Berejo večinoma le to, kar jim šola obvezno nalaga. Le redko kaj več (VII, Celje).

V umetnosti jim je še vedno več vredna modna senzacija kakor pa globoka človečnost in lepa oblika. Tujo literaturo cenijo bolj kot domačo, lahko glasbo bolj kot resno, za likovno umetnost pa sploh nimajo smisla (VII, Ljubljana).

II. VLOGA KNJIGE V ŽIVLJENJU MLADINE

Anketno gradivo, na katerega naslanjamo ta članek, je zanimivo in dragoceno med drugim tudi zato, ker je pokazalo, da si je leposlovna knjiga še ohranila med našo višjegimnazijsko mladino lepo število navdušenih častilcev, čeprav slišimo nemalokrat od vseh strani nič veselo ugotavljanje, da današnja mladina, tudi študirajoča, nič več ne bere. A anketa je pokazala, pa tudi sicer to vemo, da bere še, samo vsekakor premalo. To se ji pozna tudi v strukturi splošne izobrazbe, v globini njene kulturnosti. A ko to ugotavljamo, ne smemo pozabiti, da gre pač za mladino modernega časa, ki se ji od vseh strani ponuja polno reči, da jo trgajo od knjig, ji jemljejo veselje in voljo do branja ter ji celó ponujajo

možnost, da lahko spozna pomembno literarno delo na lažnejši in hitrejši način, kot je branje. To ponuja moderni mladini — kino. Reči moramo, da se mladina k temu prav rada zateka, zato v anketi vse polno dijakov piše, da jim kino pomeni več kot knjiga, ker jim posreduje osrednjo vsebino kake literarne umetnine, ki bi jo morali sami v knjigi dojemati dva tedna ali več, v pičlih dveh urah in zraven še vizualno tako privlačno, da se tega pač ne morejo ubraniti.

Dijaški odgovori so tudi odkrili, da ima knjiga v njihovem življenju trojno vlogo: razvedrilno, estetsko, življenjsko. Reči moramo, da se v teh treh vlogah knjige najlepše zrcali tista zanimiva vrednostna logika, ki jo knjige v življenju velikega dela današnje mladine še imajo ali bi bilo želeli, da bi jo imele. Tako nam je anketno gradivo pokazalo tudi zanimivo psihološko zaporedje za posredovanje knjige mladini: najprej jim je treba približati kot sredstvo ustvarjalnega ali aktivnega razvedrila, kajti le preko tega moremo v naslednji stopnji najbolj približati knjigo mladim ljudem tudi kot estetsko vrednoto. A cilj vsega našega prizadevanja mora biti, da postane knjiga, nje lepota in duhovno bogastvo, mladini tudi ena izmed pomembnih življenjskih vrednot.

Knjiga kot razvedrilna vrednota

Zelo razveseljivo in vsekakor nepričakovano je, da je v anketi označilo branje knjig kot najpriljubljenejšo obliko razvedrila izmed 5541 višješolcev 921 dijakov. S tem so se knjige uvrstile na seznamu dijaških razvedrilnih vrednot tik za športom (1471), ki ima prvo mesto, in pred kinom (642), plesom, glasbo, gledališčem itd.

Bolj kot številke je zanimiva motivacija, to je razčlenitev momentov, ki vlečejo mladino v izvenšolskem prostem času h knjigi. Med najpogostejšimi motivi, ki jih dijaki navajajo v odgovor na vprašanje, zakaj jim je branje knjig najbolj priljubljena oblika razvedrila, beremo predvsem tele: ker ob branju knjig najlažje pozabim na vse skrbi in tegobe življenja, ker mi knjige hkrati z oddihom nudijo priložnost za spoznavanje vse polno novih stvari, ker lahko dam fantaziji ob branju zanimive knjige prosto pot, ker me knjiga najlažje povede v svet, kamor ne more nihče za menoj, da bi mi kalil dobro voljo itd. Zanimivo je, da je takšna in podobna motivacija pogostejše navedena v odgovorih dijakinj, kar je vsekakor odsev njihove večje duševno karakterne introverzivnosti, ki se navzven izraža v njihovem velikem nagnjenju k samoopazovanju, k izživljanju v reproduktivni fantaziji, k zidanju gradov v oblake, k razmišljanju, medtem ko se dijaki vse bolj navdušujejo za šport, ples, kino.

Za nazorno ilustracijo si naberimo nekaj dijaških odgovorov, v katerih je zlasti poudarjena knjiga kot razvedrilna vrednota.

Branje lepih in zanimivih knjig je moje najljubše razvedrilo... Kadar berem... pozabim na vse in ne slišim nikogar, ki me kliče. Zdi se mi, da sam spremljam junaka na vseh poteh, se bojim zanj ter se veselim ob njegovih uspehih... (V, m, Celje).

Najljubše razvedrilo mi je knjiga, kajti v njej dobim vse, kar mi je bilo doslej še neznano (V, ž, Ajdovščina).

Pri branju se počutim tako domače, saj v knjigah srečujem svoje misli, ki jih pisatelj utemeljuje, in pri tem pozabim na vse (V, ž, Ajdovščina).

Najljubše je zame branje knjig ... toda profesorji mi s svojimi razlagami žal grenijo to razvedrilo, ga skoraj odvzemajo (VI, ž, Brežice).

V knjigi najdem vse, saj me lahko razvedri ob vsakem času, ob vsakem vremenu ... tudi če me vse zapusti, sem prepričana, da mi knjiga ostane zvesta tako rekoč vse življenje (V, ž, Kočevje).

Najljubše mi je branje knjig, posebno romanov, v katerih pisatelj opisuje domače življenje in družinsko srečo. To pa zaradi tega, ker pri tem pozabim na vsakdanjem življenju mimo mene, ki me obdajajo ... (VI, ž, Celje).

Čudovit užitek imaš, če se potopiš v branje in živiš z junaki zgodbe. Ne zavedaš se lastnega življenja, tvoje misli so pri junaku. Vendar nazadnje vedno prijadram v sedanost. Včasih pa tudi knjige zanemarim in takrat živim samo za kino, ki včasih še prekaša knjigo (V, ž, Ljubljana).

S knjigo se kratkočasim, obenem pa me tudi vzgaja (V, ž, Maribor).

Tisti dan, ko lahko vzamem v roko knjigo in jo berem, se mi zdi kakor praznik. Ko se zatopim v duševnost ljudi iz knjige, živim v drugem svetu, da pozabim na vse okrog sebe (V, ž, Ljubljana).

Knjige so mi najljubše razvedrilo, kajti gledališče, kino in podobno ne ustreza mojemu razpoloženju ... Pri knjigah pa sam izbiram ... Slaba stran odnosa do knjig je le, da pri njih ne vzdržim dolgo (VII, m, Celje).

V knjigi je vedno kaj, kar me uči in hkrati razvedri (VI, ž, Maribor). Če sem slabe volje ali se dolgočasim, vzamem v roke knjigo in slaba volja jo kaj hitro odkuri (V, m, Trbovlje).

Najljubše razvedrilo mi je dobra knjiga, ker v njej najdem vse, kar gre v vsakdanjem življenju mimo mene, in pa, ker začnem ob knjigi razmišljati ter se poglobljati vase (VIII, ž, Ljubljana).

Največje razvedrilo mi je vsekakor knjiga. Spremlja me ob veselih dneh, ob žalostnih pa mi je svetovalka ... (VI, Gorica).

Že od nekdaj ljubim knjige, v njih najdem vse, česar v resnici nikjer ni. Odpre se mi nov svet, čudovit, neznan, poln skrivnosti in lepote, čemu bi iskala potem še drugih zabav? (VII, Maribor).

Ko berem, doživljam vse dogodke iz knjige, sočustvujem s premagancem in se življam v njegovo trpečo dušo. S težkim srcem zapustim branje in si mislim, le zakaj me ljudje motijo v svetu mojih sanj. Branje mi je najljubše tudi zato, ker ob njem pozabim na pusto vsakdanost (VII, ž, Ljubljana).

Najljubša mi je knjiga ... ker se pri njej najbolj sprostim, ko dam svoji domišljiji prosto pot v svet, kamor more samo duh, v svet, kjer pozabiš na vse hudo v življenju in veruješ, da je življenje nekaj lepega in svetlega. Ti trenutki so mi najlepši (VIII, ž, Ljubljana).

Kadar imam le kaj prostega časa, mi je najljubša družba dobra knjiga. Kako lepo je pozabiti vsakdanost in zaživeti v novem svetu (VII, ž, Ljubljana).

Najbolj se zabavam ob lepi knjigi, ker se z mislijo prepeljem v daljni svet, ki je včasih poln sovraštva pa zopet ljubezni, veselja, trpljenja in hrepenenja ... Mislim, da se mi ob knjigi misli najbolj sprostijo (VIII, ž, Trbovlje).

V branju najdem ves duševni in po svoje tudi telesni spočitek; zdi se mi, da bi ne mogla več živeti, če bi ne imela knjig (V, ž, Celje). *Konec prihodnjič*

Bogomil Gerlanc

K ŽUPANČIČEVI MLADINSKI LIRIKI

Župančičeva številčno in vsebinsko zelo bogata mladinska lirika obsega po dosedanjih ocenah pesnikovega dela dve razdobji: dobo »Pisarnic« in Cicibanovo dobo.

Prva zajema prve pesnikove poskuse in sega v čas dozorevanja, ko se je mladinska lirika vedno bolj izgubljala ob Župančičevi ljubezenski pesmi. Zanimivo pa je, da se pesnik mladinskim pesmim ni popolnoma

NAŠI VIŠJEŠOLCI IN LEPOSLOVJE

Nadaljevanje in konec

Knjiga kot estetska vrednota

Temu delu razmišljanja sem v omenjeni anketi skušal priti do jedra z drugim vprašanjem, ki se je glasilo: Katera umetnost mi največ pomeni in katera umetnina (knjiga, film itd.) mi je bila doslej najbolj všeč?

Od 5541 anketiranih je na vprašanje odgovorilo 4286 višjegovnana-zijcev. Pri tem je literarna umetnost dobila drugo mesto (1139) in je to mesto obdržala v vseh razredih od V. do VIII. šole. Pred njo se je uvrstila na seznamu estetskih vrednot glasba (1436), za njo pa gledališče (608), film (566), slikarstvo (382), kiparstvo (62), balet (60), arhitektura (32).

Tudi tu so zanimivi motivi, ki jih dijaki včasih zanimivo vpletajo med vsebino svojih tovrstnih odgovorov. Najneposredneje se nam bodo odkrili, če preberemo nekaj dijaških odgovorov.

Velika večina ljudi ima knjige zgolj za to, da jih bere in si krajša z njimi čas. Nasprotno pa je malo takih, ki se zanimajo za nastanek in ozadje umetnine. Kadar imam priložnost, sedem h knjigi in študiram ne samo nje vsebino, temveč tudi idejno lepoto, ki jo knjiga podaja (V, m, Idrija).

Knjige ljubim že iz mladih let, ker sem vedno našel v njih tisto, kar me je zanimalo. Besede, ki jih je pisatelj nizal, so me od nekdaj zgrabile... Ko sem odrasel, mi knjige niso več nudile le dogodkov, temveč tudi važnejše stvari, o katerih razpravljajo. Berem celó na škodo učenja, a zdi se mi, da nič ne izgubim, kajti knjige mi dajo skoraj več kot šola (VI, m, Ajdovščina).

Z branjem pridobim tudi mnogo znanja jezika in lepega izražanja. Rada segam tudi po pesnikih... Mlajših slovenskih pesnikov ne berem, ker jih ne razumem. Po mojem mišljenju so precej prazni... (VII, ž, Celje).

Najraje berem knjige, ker si lahko v domišljiji predstavljam njih vsebino ravno tako, kot če bi gledala tridimenzionalni film... Seveda, če je pisatelj res pravi umetnik (V, ž, Ljubljana).

Najljubša mi je knjiga, kajti zdi se mi, da črпам iz nje vse lepo in da sem vse, kar imam lepega v sebi, dobila iz knjig (V, ž, Postojna).

V socialistični družbi igra pač najpomembnejšo vlogo človek sam. Ena izmed glavnih nalog naše ljudske oblasti je, da usposablja posameznika, da dela tudi na drugih področjih izven svoje ozke stroke in da vnaša v življenje lepoto. Eno izmed najvažnejših sredstev za to je knjiga... (VI, m, Maribor).

Branje zame ni zabava, prej pouk. Po vsaki prebrani knjigi se mi zdi, da postanem bogatejša, da si pridobim zaklad, ki ga ne bo moč uničiti. Čudno, kolikor več preberem, toliko bolj čutim, kako malo sem še prebrala in koliko je še pred mano neznanih stvari, ki jih moram in hočem odkriti (VII, ž, Maribor).

Po enoličnem ozračju v šoli mi je zelo všeč branje knjig, ki me povede v nov svet, drugačen od mojega. Berem predvsem knjige dobrih, realističnih piscev, ker danes ni več doba sanjarjenja (VI, m, Celje).

V umetnosti mi največ pomeni literatura in knjige, ker so ideje v njih najjasneje in najprecizneje izražene. Literatura najmočnejše vpliva na moj razum, medtem ko glasba na čustva. Verjetno mi je literatura zato ljubša, ker vse ideje, ki si jih od nje pridobim, lahko sam reproduciram, medtem ko je o glasbi prav težko govoriti (običajno so to le fraze težkega kalibra!). Ko preberem glasbeno kritiko, še malo ne začutim diha mojstrovine, pri dobri slovenski kritiki pa zaživi pred mano pisatelj s svojo knjigo (VIII, m, Maribor).

Vrhunec umetnosti predstavlja zame literarni zaklad, s katerim se postavlja kak narod z zavestjo, da ne bo preminil... (VIII, m, Postojna).

Najbolj zanimiva se mi zdi književnost. To pa zato, ker človek najde v knjigah vse, kar je v zvezi z njegovim življenjem (VII, m, Ljubljana).

Literarna umetnost mi je najbolj všeč. Zdi se mi, da se prav s to umetnostjo da povedati največ, kar čutiš, in tudi najjasneje... (V, ž, Brežice).

Ko so bili dijaki v anketi vprašani, katera knjiga jim je bila doslej najbolj všeč, je prav zanimivo opozoriti na to, da je na to vprašanje od 1336 anketiranih petošolcev lahko odgovorilo samo 887. Drugi so ob tej priložnosti napisali kar: Ne vem! Ali pa: Doslej zame ni bila še nobena knjiga lepa itd. Od 1405 šestošolcev je na to vprašanje odgovorilo 712, od 1172 sedmošolcev 699 in od 992 osmošolcev samo 659.

Poglejmo na kratko, kako se vrste raznovrstne knjige iz domače in svetovne literature po kriteriju največje priljubljenosti! Brez dvoma je to le približna slika o tem, katere knjige so bolj in katere manj priljubljene med našo višjeginnazijsko mladino. Čeprav so rezultati ankete v tem pogledu dokaj majavi zaradi pomanjkljivosti v anketni metodologiji, so kljub temu lahko opozorilni ali »signalni«, saj si upamo trditi, da bi se najbrž slika tega vprašanja, dobljena na metodološko bolj neoporečen način anketiranja, kaj bistveno ne spremenila.

Če vzamemo celotno višjeginnazijsko anketirano populacijo, potem je lestvica glede na najbolj priljubljeno knjigo takšna: Pod svobodnim soncem (365), V vrtincu (162), Cankarjeve knjige (155), Vojna in mir (151), Winnetou (103), Ana Karenina (100), Oliver Twist (84), Jurčičeva dela (83), Komu zvoni (82), Zolajeva dela (78), Z ognjem in mečem (76), Via mala (76), Petnajstletni kapitan (73), Balzacova dela (69), Saga o Forsytih (68), Kruto morje (68), Zločin in kazni (52), Potop (46), Ameriška tragedija (45), Ivanhoe (42), Martin Eden (38), Slavolok zmage (35), Cvetje v jeseni (32), Rdeče in črno (31), Demon (31), Dobra zemlja (30), Madame Bovary (30), Quo vadis (26), Kmetje (23), Mirna pota (23), Notredamska cerkev (22), Madame Curie (21), Skrivnostni otok (20).

Nadaljnja vrstitev knjig, ki so dobile manj kot 20, a več kot 10 glasov, je naslednja: Kristina, Lavransova hči, Čista žena, Agitator, Roža sveta, Dolina meseca, Obad, Požganica, Mati, Grof Monte Christo, Jezusovi apostoli, Skozi pustinje in puščave, Bobri, Don Kihot, Povest o dobrih ljudeh, Njeno življenje, Arrowsmith, Otroka kapitana Granta, Roman o Prešernu, San Michele, Sorell in njegov sin, Sirota Stina, Kraljevski Kingsblood, Deževje prihaja, Lovčevi zapiski.

Mogoče je zanimiva tudi panorama drugih knjig, ki so dobile manj kot 10 glasov, da vidimo, v kakšne smeri gre literarni okus mladine in kaj vse jemlje v roke: Zlatarjevo zlato, Hrast, Jean Christoph, Beli dvor, Jenny, Sejem ničevosti, Dama s kamelijami, Pot desetega brata, Lukarji, November, Trije mušketirji, Sončni Tiki, Taras Buljba, Leonardo da Vinci, Koča strica Toma, In večno šume gozdovi, Katarina II., Izum, Obdobja ljubezni, Jutro življenja, Faraon, El Hakim, Rolf gozdovnik, Dobri tovariši, Odiseja, Štefana, Moulin Rouge, Potepuhi, Robin Hood, Alahmut, Kraljevi vitez, Alahov vrt, Sla po življenju, Sveta zemlja, Dinastija smrti, Leto 1794, Kapitanova hči, Bele zvezde, Človek proti človeku, V registraturi, Mala Fadette, Daleč je sonce, Svetloba v avgustu, Peter Veliki, Miklavž Breugnon, Candid, Noč v Bombayu, Miklova Zala, Klic divjih gosi, Oči in svetloba, Mlada garda itd.

Če bi izbrali samo nekaj najpriljubljenejših avtorjev, potem bi bili naslednji: Finžgar, Tolstoj, M. Mitchell, Sienkiewicz, Cankar, Karl May, J. Verne, Dickens, Jurčič, Hemingway, J. Knittel, Zola, Balzac, Mon-sarrat, Galsworthy, J. London, Dostojevski itd.

Ker nam peta in šesta šola po svoji literarni mentaliteti kažeta dokaj skupnih potez, si pogledajmo njuno listo najbolj priljubljenih pisateljev: Finžgar, Sienkiewicz, Karl May, J. Verne, M. Mitchell, Dickens, Jurčič, Tolstoj, Scott, Cankar, Knittel, Hemingway, Galsworthy itd.

Seznam sedmo- in osmošolskih najbolj priljubljenih avtorjev pa je takle: Tolstoj, Cankar, M. Mitchell, Finžgar, Balzac, Zola, Dostojevski, J. Knittel, Galsworthy, Dickens, Dreiser, Stendhal, Reymont, Jurčič itd.

Knjiga kot življenjska vrednota

In še enkrat srečamo knjigo v naši anketi. To je v dijaških odgovorih na vprašanje, kaj jim je v življenju največ vredno.

Tovrstni dijaški odgovori so za nas gotovo najbolj razveseljivi, saj nam zagotavljajo, da si je nekaj naše gimnazijske mladine že postavilo knjigo tja, kjer sodimo, da je najvišja stopnja vrednotenja knjige, to je v vrsto pomembnih življenjskih vrednot.

Da si je pridobila knjiga na seznamu dijaških življenjskih vrednot šele trinajsto mesto, nas ne sme razočarati, saj so se pred njo zvrstile samo res upravičljive in razumljive vrednote, n. pr. starši, poklic, zdravje, izobrazba, svoboda, domači kraj, prijateljstvo, poštenost, ljubezen, srečno življenje, delo in tudi — denar. Za njo pa: sočlovek, zadovoljnost, glasba, šport, mir, popotovanje, znanost, dober človek, resnica, značaj itd.

V čem vidijo dijaki tolikšno življenjsko vrednost knjige, da jo v odgovorih na tretje anketno vprašanje postavljajo na tako častno mesto, nam najlepše odkrivajo njihove besede:

Najljubša mi je knjiga; z njo razvozlam marsikatero čudno stvar v življenju, spoznam dušo sočloveka, ga skušam razumeti in vidim, da nisem samo jaz nesrečna... (VIII, ž, Brežice).

Najljubše mi je branje knjig, kjer se mi prikazuje najgloblje človeško zlo, boj med slabim in dobrim v človeku (VIII, m, Brežice).

V knjigah najdem to, kar si želim kot mlad človek. Z branjem knjig sem si pridobil že mnogo izkušenj, v knjigah sem spoznal tudi napake, katerih potem sam v življenju nisem posnel (VI, m, Ljubljana).

V marsikateri leposlovni knjigi spozna človek lastne napake in jih skuša opustiti. V knjigi je n. pr. junak z jekleno voljo in človek ga skuša posnemati... Koliko truda je moral vložiti v kako delo! In vse za napredek in izobrazbo človeštva (VII, m, Novo mesto).

V knjigah dobrih pisateljev najdem čudovito oblikovane človeške značaje, seznanim se z raznimi problemi drugih narodov, občudujem njihovo vztrajnost v boju z življenjem (VII, ž, Ljubljana).

Že v nižjih razredih sem začel brati knjige... Ko sem bral, sem za nekaj časa pozabil na vse, kar se mi je kdaj zgodilo. Obenem pa sem študiral, kaj je hotel pisatelj s knjigo povedati. Kmalu sem začel požirati knjige. Kjer sem kakšno staknil, sem jo prebral, zvečer pa premišljal, kaj je bilo dobrega in slabega v njej. Primerjal sem opisano življenje s svojim (VI, m, Brežice).

V knjigah naletim na toliko lepih misli, ki so mi potrebne ravno sedaj, ko prehajam počasi iz otroške dobe v dekleštvo in sem tako potrebna opore. Saj imam doma tudi starše, ki mi pomagajo, vendar bi se od knjig nikakor ne hotela ločiti (V, ž, Idrija).

Prvič silno rad berem zato, ker si želim v svet. Sam ne vem, kaj je prišlo prej, ali želja po potovanju ali želja po branju... Če berem, berem tudi zato, da vidim, kako gleda na življenje in svet pisatelj. O tem nato razglabljam in primerjam te nazore s svojimi (V, m, Maribor).

Knjigo vzamem v roke, kadar mi je hudo, kadar same sebe več ne razumem in sem v stiski. Knjiga me ni še nikoli varala (VI, ž, Maribor).

Dobra knjiga je zaklad... Iz nje spoznam, koliko trdne volje je potrebno, da dosežeš cilj (V, m, Trbovlje).

Iz knjig ugotavljam značaje posameznih ljudi in ob njih razmišljam. Včasih, ko odložim knjigo, spoznam, kako bi si lahko prenekatera oseba izboljšala značaj. Zgodi se tudi, da je v knjigi oseba, ki ima nekaj mojega značaja. Zato njen značaj bolj razmislim in skušam popraviti svoje napake (VII, ž, Celje).

Lepa knjiga mi vliiva veselje do življenja (VI, ž, Maribor).

Knjiga mi je najdražji prijatelj, ki mi je na voljo, kadar si ga zaželim. Če človek že čisto obupa nad življenjem in nad seboj, ga lahko dobra knjiga reši pogubne misli in mu prepreči samomor. Koliko je vendar dobrih knjig, ki ti v najhujših urah dajo upanje, da bo spet bolje (VIII, m, Ravne).

Moj zaklad, moja mladost in moje življenje so in bodo knjige; ne vem, kako bi bilo, če bi mi jih vzeli. V knjigah najdem tisto, česar ne najdem v šoli, česar ne najdem v življenju. To je čudovit svet — svet knjig... Literatura je gibalno vsega mojega življenja in mišljenja (VII, m, Maribor).

Le knjige so mi prinesle tolažbo, kajti brala sem, da je bilo že mnogo gorja na svetu in da ga bo še mnogo, vendar bo nekoč le napočil lepši čas. Zato mi je še sedaj, kadar se mi pripeti kaj neprijetnega, najljubše, če vzamem v roko knjigo, se poglobim vanjo in vidim, da so tudi drugi ljudje, ki so bili boljši in plemenitejši od mene, morali trpeti in se boriti, boriti za življenje... Le škoda, da sedaj dijakom knjige niso več tako dostopne zaradi visokih cen, kar pomeni veliko oviro za nas, ki bi radi imeli marsikatero knjigo tudi doma, da bi lahko večkrat segli po njej, kadar bi se česa spomnili iz nje... (VIII, ž, Maribor).

Sploh pa sem mnenja, da je knjiga tista, ki mi najbolj oblikuje značaj. Berem knjigo in se učim ob dejanjih oseb, ki jih opisuje. Seveda je velik razloček med dobro in slabo knjigo. Včasih sem brala vse zapovrstjo, a mi ni žal. Tako sem se naučila razločevati dobro od slabega (VI, ž, Ljubljana).

Najraje berem knjige, ker se mi zdi, da imam od tega največjo korist. Knjiga je po mojem nekakšen »ekstrakt« življenja, iz katerega dobiš več, kot če bi imel sto let (VII, m, Jesenice).

Zdi se mi, da bi morali biti ljudje po vsaki dobri knjigi nekako boljši. Nekaj slabega bi moralo izginiti iz njih. Ne vem, zakaj niso (VIII, ž, Maribor). Zatekam se h knjigi, ker v njej najdem sočloveka (VII, m, Ljubljana). Knjiga mi odkriva spoznanja in se lahko hkrati preda največjim fantazijam, in mi pomaga, da gradim v sebi pravega človeka... (VII, ž, Ajdovščina).

V človeku je večni boj med mislijo in nagonom, ki ga vklepa v živalske okove. Misel mora zmagati, kajti tako velela stvar svetovnega napredka: materija se pretvarja v živo snov, živa materija v brezsnovno misel. Človek je eno izmed sredstev tega pretvarjanja. To sem tudi jaz. Moje največje delo torej je poglobljanje v smisel življenja. Umetnost pa je višek človekovega dela. Meni največ pomeni književnost, ker se v njej lahko človek poglobi do najbolj skritih resnic življenja in se lahko hkrati preda največjim fantazijam, to se pa pravi pretvarjati čimveč življenja v smisel (VII, m, Celje).

Zamišljam si svet, v katerem bi bili vsi enaki. Tedaj bi ne bilo knjig, ki jih ustvarjajo najboljši člani človeške družbe, in človek ne bi niti v knjigah mogel ustvarjati idealov. To bi bilo res dolgočasno življenje. Resnica je, kar pravi Oscar Wilde: »Ko bereš knjige, se pogovarjaš z najboljšimi ljudmi vseh časov. Najlepše na svetu je pisati knjige, pisati o tem, kar te teži, pisati iz potrebe, da človeku, svojemu prijatelju, poveš vse, kar si doživel, in mu daš pravi smisel ter smer za življenje« (VII, ž, Maribor).

Največ mi pomeni literatūra, in sicer zaradi praktičnosti: dostopna je vsem ob vsakem času (VIII, m, Stična).

Od umetnosti mi je knjiga največ vredna; kakor hitro kakšno preberem, mi v mislih nastane nov roman o ljudeh, ki jih poznam (VIII, ž, Ljubljana).

Za tem analitskim kramljanjem bi moral nujno slediti podrobnejši pomenek o nekaterih nujnih terapevtskih ukrepih glede tega, kako bi v mladini okrepili zanimanje in privzgojili pravo vrednotenje knjige.

Če bi hoteli sanacijski problem odnosa mladine do knjige res koristno razčleniti, bi morali pregledati tudi nasprotno stran medalje. Če smo namreč doslej razčlenjevali odnos mladine do knjige, bi v nadaljnjem morali razčleniti z isto prizadetostjo odnos knjige, to je odnos vseh tistih, ki imajo s knjigo opravka, do mladine.

Upamo si trditi, da bi ta analiza ne bila nič bolj razveseljiva kot prva. Saj vedno govorimo samo o tem, kako izgublja moderna mladina stik s knjigo, a skoraj nikoli se ne vprašamo, kako knjigo približujemo mladini. In prav v tej drugi analizi je verjetno jedro našega problema. Morala bi docela iskreno osvetliti splet cele vrste faktorjev, ki pozitivno ali negativno vplivajo na odnos mladine do knjige.

Te analize avtor tega članka ne bi želel podati, ker se ne bi rad izneveril induktivni osnovi svojega razmišljanja. Zato lahko samo našteje nekaj činiteljev in tu ali tam sumarično omeni nekatere izmed pripomb, ki jih je našel razmetane v dijaških odgovorih.

Prvi činitelj je vsekakor ustvarjalec knjige, to je pisatelj. O odnosu literarnih ustvarjalcev do mladine imajo pravico govoriti drugi. Naj nam bo tu dovoljeno samo omeniti, da dijaki v svojih odgovorih to in ono pripominjajo tudi na njihov račun. Odkrito priznavajo, da naših sodobnih pisateljev ne marajo. Očitajo jim pomanjkanje ustvarjalne elementarnosti, vsiljivo tendencioznost in podobno. Zato so pa tudi njihova dela bolj malo iskana.

Drugi pomembni činitelj so založbe in knjigarne. Največ pripomb na njihov račun gre zaradi visokih cen knjig. Vsekakor bi bilo prav, če bi našle naše založbe toliko dobre volje in skušale vsaj nekoliko zadostiti kulturni žeji naše študirajoče mladine po skromni lastni knjižnici. Ali se še spominjamo, kako je kupovala prav dijaška mladina knjige v prvih letih po osvoboditvi? A danes! Le kako bi mogel dati dijak recimo 500 dinarjev za knjigo, ki bi jo rad imel v svoji knjižnici, ker že iz izkušnje ve, da se marsikatera knjiga ne da prebrati samo enkrat, ampak da jo človek prebira tako rekoč vse življenje? Ali imamo potem pravico, da obsojamo dijake, če denar, ki bi ga sicer prenekaterikrat zanesli v knjigarno, prostodušno porabijo za filmsko predstavo?

Tretji faktor je dom. Kakor je moderni, stehinizirani način življenja prevrednotil kulturne dobrine, tako je prevrednotil tudi stvari, za katere je nekoč vsaka količjak kulturna družina skrbela z vso ljubeznijo in požrtvovalnostjo. In najpomembnejša med temi je bila že od nekdaj v vsaki slovenski družini lepa in dobra knjiga, ki je marsikje veljala za nekakšno družinsko svetinjo. Kako pa je danes? Vemo, da ne preveč razveseljivo! Zanimivo bi bilo prav s tem namenom obiskati več naših družin vseh plasti in ugotoviti, kakšno mesto imajo knjige v njihovem življenju. Seveda se tudi problematika družinskih knjižnic tesno veže na vse, kar smo ravnokar omenili v zvezi z založbami in knjigarnami.

Ne smemo pozabiti, da je to tudi globlji, celó v narodno usodo se razpredajoči problem, ki mu bo vsekakor treba posvetiti vso skrb. Vzponredno je to tudi pomemben pedagoško-psihološki problem. Znano je

namreč, da je dom vedno bil in ostane s svojo atmosfero najučinkovitejši oblikovalec otrokovega kulturnega in duhovnega habitusa ter vrednotenja. Zato se otrok, ki se ni že v najzgodnejši mladosti doma navadil na intimno bližino knjige, ki mu knjiga ni že z mladega postala vrednota, tudi kasneje ne bo lahko navezal nanjo, jo cenil, jo iskal, žrtvoval kaj zanj in jo ljubil.

Za domom je najbolj odločujoč faktor, ki lahko negativno ali pozitivno vpliva na stik mladine s knjigo, šola. Saj je vzbujanje ljubezni in spoštovanja do knjige ena od imanentnih njenih nalog. A žal, da šola v tej smeri ne dela vedno najbolj spodbudno in pohvalno. To tudi dijaki v svojih odgovorih na ves glas poudarjajo. Gotovo pretiravajo, a nekje na dnu govoré vendar z grenko upravičenostjo. Tako trdijo, da jih knjige brati in razumevati v šoli skoraj nihče ne uči, češ da dobivajo samo sezname knjig za čtivo, pri tem pa prepisujejo že pet ali šest rodov stare zapiske o čtivu. Nekaj dijakov celo trdi, da te zvezke za čtivo le redki profesorji pregledajo, pravzaprav le bežno vidirajo v odmorih v konferenčnih sobah; ocene iz čtiva pa so dijaki našli v redovalnicah že prej, preden je profesor njihove zvezke sploh pobral. Se moremo potem čuditi malo čudni trditvi dijakov, da jih niti šola ne uči brati z ljubeznijo in zavzetostjo? Dijaki se takole pritožujejo:

V šoli samo rohnijo proti kinu, športu in plesu. Križajo se nad nami, da tako malo beremo. A da bi nam znali vzbuditi zanimanje za lepo knjigo, tega ne. Še za prav obratno se nemalokrat skoraj trudijo. Naši profesorji res pozabljajo, da smo mi mladina današnjega, begotnega, tehničnega časa, ki se ne more več s takšno ginjaivostjo navduševati nad domačijskimi povestmi Jurčiča in njegovih posnemovalcev. To so za nas že precej stvari, ki jih je prekrila zgodovina in nas zato tudi ne morejo več tako pri koreninah ogreti, kot so lahko še naše profesorje v njihovi mladosti. Nam, danes mladim, sredi hitrega tempa življenja čisto preprosto zmanjkuje časa za dolgotrajno branje knjig. Kratko in malo ne utegnemo brati vsega tistega, kar so naši profesorji še utegnili. A zraven si v šoli, pri slovenščini, včasih še prav prizadevajo, da nam uničijo veselje do branja. Namesto da bi nas naučili pametno brati, odkrivati miselne in stilne dragocenosti v knjigah, ki so jih napisali naši veliki pisatelji, nas morije z vsemi podrobnostmi iz biografije in bibliografije raznih pisateljev. Tako postajamo pravi »literarni znanstveniki«, čeprav ostajamo nevedneži v branju knjig. Nihče nas tudi sproti ne opozarja, katero novo knjigo bi bilo dobro prebrati; zdi se nam, da so tudi profesorji s svojo diplomonehali brati. Pozabljajo, da je življenjski čas sodobni mladini še bolj skopo odmerjen, kot je bil generacijam pred nami, in da bi jim bili zelo hvaležni, če bi nas s spretno roko vodili skozi grmade danes potiskanega papirja ter nas opozarjali na resnične vrednote besedne umetnosti, nepoznanje katerih se bo občutno poznalo v vsebini naše izobrazbe.

In še enega činitelja ne smemo pozabiti, ki tudi vpliva na odnos mladine do knjige, to so knjižnice. Ker pa v dijaških odgovorih ni rečena na njihov račun nobena ne bela ne črna in ker hoče ostati ta članek dosledno na induktivnem temelju, ga moramo tu končati in prepustiti besedo o knjižnicah tistim, ki so bolj opravičeni govoriti o njih in o njihovih prizadevanjih za pritegnitev mladine h knjigi.